

መከላከሊ ክታቦት ኣንፃር ዲፍተርያ፣ ቲታነስ፣ ፐርቲሰስ፣ ኣልምሲ፣ ሂብ-ሕማም (Hib-infection) ወይቦ ቢን (hepatitis B)

ቁልዑ ዕድሚኦም 3፣ 5 ን 12 ኣዋርሕ እንትበፀሑ ክታቦት ኣንፃር ዲፍተርያ፣ ቲታነስ፣ ኣልምሲ፣ ኢብ-ሕማምን ሄፓቲቲስ ቢን ኣብ ክሊኒክ ጥዒና ህዝቢ ደወሃቦም እዮ።

ክታቦት ኣንፃር ዲፍተርያ፣ ቲታነስ፣ ኣልምሲ፣ ኢብ-ሕማምን ሄፓቲቲስ ቢን በዓል ሸዱሸተ ባእታታት ክታቦት እዩ (ሸዱሸተ ክታቦታት ብሓዲ ግዘ ስለ ዝወሃብ ቁልዑ ኣብ ሰለፎም ሓዲ ግዘ ጥራሕ ደውግኡ)።

- ክታቦታት ዲፍተርያን ቲታነስን ባክተርያ ካብ ዝፈጥሮም መርዚታት ዝዳለዉ እኳ እንትኹኑ ግና ብዘይ መርዛዊ ሳዕቤኖም እዮ።
- ክታቦት ፐርቲሰስ ዝተፀረፀ ክፋላት ናይ ፐርቲሰስ ባክተርያ ደሕዝ እዮ።
- ክታቦት ኣልምሲ ኣብ ሰባት ሕማም ከስዕብ ዝኸኸል በዓል ስለስተ ዘርኪ ዝሞተ ቫይረስ ኣልምሲ ደሕዝ።
- ክታቦት ሂብ ክፋል ልባስ ባክተርያ (ብዝሓ ሸኮር) ናይ ባክተርያ ሸኮር ምስ ፕሮቲን ዝተተሓሓዘ ዘለዎ እዮ።
- ክታቦት ሄፓቲቲስ ቢን ፕሮቲን ቫይረስ ሄፓቲቲስ ቢን ደሕዝ።

ካብቶም ባእታታት ክታቦት ዝኹኑ ህይወት ዘለዎ ኣደርክብን።

ብመሰረት እቲ መደብ (ኣብ 3፣ 5 ን 12 ኣዋርሕን)፣ ስለስተ ዓቕናት ክታቦት ምስ ተወሃቡ፣ ቁልዑ ኣንፃር ሂብ-ሕማምን ሄፓቲቲስ ቢን ዘላቑ ምክልኻል ይረኽቡ። ንካልኦት ሕማማት፣ ኣሓዳይቲ ዓቕናት ዕድሚኦም ናብ ትምህርቲ ንዝኣኸሉ ቁልዑ እዮም ዝወሃቡ።

ብዘዕባ እዚ ክታቦት ዝከላከሎም ሸዱሸተ ሕማማት

ዲፍተርያ ዝበሃል ሕማም ዲፍተርያ ብዝበሃል ባክተርያ ዝመፅእ ሕማም ናይ ኣፍንጫን ጎረቤትን እዮ። እቲ ባክተርያ ልቢ፣ ኩሊትን ቲሽዩ መትኒን ከጥቀሱ ዝኸኸሉ መርዚታት ይፈጥር። እቲ ሕማም ቀታሊ ክኸውን ይኸኸል እዮ። ኣብ ኖርወይ ኣብ እዋንን ድሕሪን ካልኣይ ኩናት ዓለም ለበዳ (ወይ ወራር) ዲፍተርያ ነይሩ እዮ። ድሕሪ 1952፣ ማለት ክታቦት ምስ ተኣታተወ፣ ኣብ ካሊኦርኖርያ (ዓዲ ወፃኢ) ናይ ዝሓመሙ ኣዝዮም ውሑዳት ጉዳያት እቲ ሕማም ጥራሕ ተራእዮም። ዲፍተርያ ኣብ ክፋላት ኣውሮጳን ካልኦት ክፍሊታት ዓለምን እናተረኣየ ቀዲሶ እዮ።

ቲታነስ ኣብ ሓመድ ክርከብ ብዝኸኸል ባክተርያ ደመፅእ። እዚ ባክተርያ ምስ ቁስሊታት እንትራከብ እቲ ሕማም ከጋጥም ይኸኸል። እዚ ሕማም ካብ ሰብ ናብ ሰብ ኣይመሓለፍን። እዚ ባክተርያ ስርዓተ መትኒ ከጥቀሶን ጭዋዳ ኣድሪቑ ዘሳቑይ ምሽምቆቆት ዘስዕቡ መርዚታት ይፈጥር። ቀታሊይነት እዚ ሕማም ልዑል እዮ። ኣብ ሃገራት ኖርድ/ሰሜን ምስተነ ሞዲ ዘለዎ ኩነታት ኣየር እንትነፃፀር ብውሑድ ይረኣይ።

ሰዓል ተኸትኸታ (ፐርቲሰስ) ነዊሕ ግዘ (6-12 ሰሙናት) ዝፀንሖ ሓያልን ዘየቋርፀን ሰዓል ዘለዎ ሕማም ኣካላት ምስትንፋስ እዮ። ሰዓል ተኸትኸታ ኣብ ግዘ ዘየቋርፀ ሰዓል ብሰንኪ ሕፀረት ኣክስጅን ጉድኣት ኣእምሮ ከምፅእ ይኸኸል እዮ። ሓድሓዲ ግዘ ድማ ናብ ሞት የብፀሖ እዮ። ብፍላይ ንኣናኸሸቱ ህፃናት፣ ብፍላይ ድማ ዕሸላት ሓዲገኛ ክኸውን ይኸኸል እዮ። ኣብ ዕብይ ዝበሉ ቁልዑን ዓበይቲን፣ እቲ ሕማም ንነዊሕ ግዘ ከፀንሖን ከፀግምን ዝኸኸል እኳ እንትኹኑ፣ ብኣብዝሓ ግዘ ግና ህይወት ዝጎድእ ኣይኮነን። እዚ ሕማም ኣዝዩ ተመሓለፋይ እዮ – ክታቦት ክንህብ ቅድሚ ምጽማርና ኣስታት 100 ሚእታዊት እቲ ህዝቢ በቲ ሕማም ተታሒዙ እዮ።

አልምሲ ዝበሃል ብቫይረስ ዝመፅእ ሕማም ኮይኑ መብዛሕትኡ ግዝ ቁራ-ዝመስል ምልክታት፣ ቃንዛ ሰብነት ወይ ውፅኣት ዘርእይ እዩ። ነጵሪ ረቂቕ ሸፋን ኣእምሮ (ኣንቅጂ) ከስዕብ ከምኡ እውን ናብ ዘላቒ ልምሰት ከመርሕ ይኸእል እዩ። ሞት እውን ይረካይ እዩ። ኣብ ኖርወይ ክታበት ብ 1957 ቅድሚያ ምምፃኡ፣ ዓመታዊ ለበዳ ኣልምሲ ይረካይን ብዙሓት ኣማኪት ቁልዑን ኣባፅሕን ብዘላቒነት ለሚሰም እዮም። ክሳብ 10 ሚሊዮን ሞይቶም። ክታበት ካብ ዝተኣታተው ጀሚሩ፣ እቲ ሕማም ኣብ ኖርወይን ኣብ ብዙሓት ዝተፈላለገ ሃገራትን ኣብ ትሕቲ ቁፅፅር ውዒሉ እዩ። ኣብ 2002 ኣውሮጳ ካብ ኣልምሲ ናፃ ከም ዝኾነት እኳ እንትኸውጃ እቲ ሕማም ግና ኣብ ዝተፈላለገ ሃገራት ኣፍሪቃን ኤሽያን ሐዚ እውን ይርከብ እዩ። ዘይተኸተቡ ሰባት እንትግዓዙ ክሓሙን ብግዲኦም ድማ ንዘይተኸተቡ ካልኦት ሰባት ከሕምሙ ይኸእሉ እዮም።

ሂብ ሕማም ካብ ኢንፍሉዌንሻል ዓይነት ቢ (ሂብ) ባክተርያን ዝስዕብ ኮይኑ ክታበት እንተደተረኸበ ኣብ ኖርወይ ናይ ኣዘዩ ዝደጋገም ሰንኪ ነጵሪ ረቂቕ ሸፋን ኣእምሮ (ኣንቅጂ) ኣብ ትሕቲ ሓሙሽተ ዓመቶም ቁልዑ እዩ ነይሩ። ሂብ ካልኦት ከም ኒሞንያ፣ ሌሕን ድብኦትን ዝበሉ ሓያላት ሕማማት ከስዕብ እውን ይኸእል እዩ። ኣብ 1952 ክታበት ምስ ተረኸበ፣ ኣብ ኖርወይ ሕማም ሂብ ዳርጋ ዘይርከብ ኮይኑ እዩ።

ሄፒታተስ ቢ ነጵሪ ፀላም ከብዲ ኮይኑ ብቫይረስ ሄፒታተስ ቢ ዝመፅእ እዩ። እቲ ቫይረስ ኣብ ደምን ፈሳሲታት ሰብነትን ይርከብ። ኣብ ዘይተተንከፈ ቁርባት ሰንጠቐ ኣይሓልፍን እዩ። ሕማም መርፍኦ ኣብ ዝተወጋኣሉ ቦታ ደም ብዘሎም ስሪንጋ፣ ናይ ደም ምቕዳሕ ወይ ድማ ርክብ ግብረ ስጋ ዝኣመሰሉ ብሙከስ ሚምብራን ወይ ድማ ዝተኸፈተ ቆርባት ኣቢሉ ይመፅእ። ካብ ሕሙማት ኣዳታት ዝውለዱ ቁልዑ ኣብ ሓዲጋ እቲ ሕማም ዝተቐልዑ እዮም።

ካብቶም ዝሓመሙ ዕሸላት፣ እቶም ልዕሊ 90 ሚሊዮን ሕታዊት ዝኾኑ ንነዊሕ ዝፀንሑ ሕማም ክህሉዎም ይኸእል። ተኸላኽሊ ክንክን እንተዘይረኺቦም ድማ ተሸከምቲ ቫይረስ ሄፒታተስ ቢ ክኾኑ ይኸእሉ እዮም። ሕዱር ተሸካሚ ናይ ምኽን ሓዲጋ ኣብ እዋን ቁልዕነት ዝንክይ እንትኸውን ነቶም ምስ ዓቢዩ ዝሕዘም ድማ ትሕቲ 5 ሚሊዮን እዩ። ኣብ ህይወት፣ ታሕተዎይ ምልክት ዘለዎም ሰባት ብምኽንያት ኣብ ስርዓተ ተኸላኽሎ ዝህሉዎም ጉድኣት-ሕዱራት ተሸከምቲ ክኾኑ ኣብ ዘኸእሎም ዝለዓለ ሓዲጋ ይርከቡ እዮም።

ኩነታት ሕዱራት ተሸከምቲ ናብ ሕማም ፀላም ከብዲ ወይ መንሸሮ ፀላም ከብዲ ክበፅሑ ይኸእል እዩ። ሕዱራት ተሸከምቲ እውን ቀንዲ ፍልፍል ሕማም ሄፒታተስ ቢ ስለ ዝኾኑ ብዝተኸላላ መጠን በዝሒ ሓዲሽቲ ተሸከምቲ ምድራት እውን ኣድላዩ እዩ።

ተሸከምቲ ካብ ዝኾና ኣዳታት ዝተወለዱ ቁልዑ፣ ምስ ተወለዱ ኣብ ውሽጢ 24 ሰዓት ዝተፈለፀ መደብ ተኸላኽሎኣዊነት ክስዕቡ እዮም። ተሸከምቲ ከም ዝኾና ዝፈልግ ኣዳታት ንኣዋለድቲ ወይ ነርሲ ጥዲና ህዝቢ ሓበሬታ ክህባ ይግበእን።

ዝደጋገሙ ግናዊ ፅልዎታት

ድሕሪ ክታበታት ኣብ ትሕቲ 1 ካብ 10 ቁልዑ ዝተወገኡ ቦታ ምቕያሕ፣ ምሕባጥ፣ ቃንዛ፣ ምንካይ ሸውሃት ወይ ስምዒት ዘይምጥዓይን ክርካይን ንዝተወሰኑ መዓልቲታት ክፀንሑን ይኸእል። እዘም ምልክታት ቦቲ ክታበት ወይ ብካልኦት ምኽንያታት ዝመፅኡ ምኽኒኖም ኩሉ ግዝ ግልፂ ኣይኮነን።

ኣብ ከባቢ እቲ ዝተወገኡ ቦታ ምቕያሕ፣ ምሕባጥን ቃንዛን እውን ካብ 10 ቁልዑ ካብ 1 ኣብ ዝውሕዱ ክረካይን ንዝተወሰኑ መዓልቲታት ክፀንሑን ይኸእል እዩ። ዓቢይቲ ዘቐንዘዉ መልሲ ግብሪታት ብበዝሒ ኣይረካይን።

ድሕሪ ክታበት ኣብ ዝህልዉ ውሱናት መዓልቲታት ካብ 10 ቁልዑ ልዕሊ 1 ኣብ ዝኾኑ ውሱን ረስኒ ክፀኡ ይኸእል እዩ። ካብ 100 ቁልዑ ትሕቲ 1 ኣብ ዝኾኑ ልዕሊ 39.5° ሴ ዝበፀሑ ረስኒ ይህሉው። ኣብ ከምዚ ዝበለ ኩነታት፣ ናብ ሕክምና ጠመተ ሃቡ ምኽንያቲ እቲ ረስኒ ሕክምና ብዝደልዩ ካልኦት ምኽንያታት ዝመፅእ ክኸውን ይኸእል እዩ።

እቲ ክታበት ሄክሶንን ተባሂሉ ይፅዋዕ።